

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1101440/4

בבית הדין הרבני האזורי חיפה

לפני כבוד הדיינים:

הרב אברהם מאיר שלוש – ראב"ד, הרב שמואל אברהם חזן, הרב רפאל זאב גלב

התובע: פלוני

נגד

הנתבעת: פלונית

הנדון: היתר נישואין – אישה שניה

פסק דין

עניינו של פסק הדין שלפנינו בבקשת המבקש כי בית הדין יתיר לו לשאת אישה על אשתו, מאחר ואשתו מסרבת לקבל את גטה.

תיאור העובדות:

הצדדים נישאו בשנת תשל"ג ולהם ארבעה ילדים בוגרים. לדברי המבקש מזה למעלה משמונה שנים שאין יחסי אישות ביניהם ומתגורר הוא ביחידה נפרדת בדירה המשותפת. לטענתו, כל ניסיון לדבר עם המשיבה גורר אחריו התפרצויות וקללות קשות. עוד טען על קשרים פסולים שהיו למשיבה בעבר. המבקש ציין כי גם הוא בגד בה בעבר, וכיום מוכן הוא להותיר לרשותה את בית המגורים עד אחרית ימיה.

מנגד, המשיבה הסכימה כי לפחות ארבע שנים אין יחסי אישות ביניהם וטענה כי המבקש בגד בה רבות ולפיכך מעליל עליה עלילות דברים. עם זאת לא ידעה להסביר מדוע חפצה היא להמשיך לחיות עם מי שבגד בה רבות ומעליל עליה עלילות קשות. לשאלת בית הדין האם לדעתה מצב זה יכול להימשך גם עוד חמש שנים השיבה 'אני לא מתגרשת בשום אופן' רק המוות יפריד בינינו' 'אני לא מתגרשת אף פעם' (שורות 53-55 לפרוטוקול מיום כ"ז בניסן התשע"ז 23.4.17).

המשיב הצהיר כי אף אחר הגשת התביעה המבקשת לא ניסתה כלל לדבר עימו וכדבריו 'היא לא ניסתה לקרב אותי כלל רק צעקות קללות ובלגן ומסיתה את הילדים' (שורה 24 לפרוטוקול מיום כ"ז סיון תשע"ז 21.6.17). המשיבה הסכימה לטענת המבקש וכדבריה 'אני החלטתי לא לדבר איתו ולא לפנות אליו כלום כי כל מה שהוא אמר פה הכל שקר. שום דבר לא נכון [...] אני אוהבת את האיש הזה מאד' (שורות 27-29 שם). וסיימה 'אני רוצה לחיות בלי גירושין כמו הרבה אנשים שחיים כך' (שורה 38 שם) 'אני לא אתן לו גט אני לא צריכה שהוא יאהב אותי. עזה כמוות אהבה'. (שורה 48 שם). 'המצב הזה יכול להימשך [...] יכול להיות כל החיים. אני לא צריכה גברים בחיים שלי' (שורות 49-52 שם). 'עד יום מותי לא אתגרש. רק המוות יפריד בינינו' (שורה 75 שם).

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בדיון נוסף מיום ה' בתמוז התשע"ז (29.6.17) טען המבקש כי ניסה לדבר עם המשיבה בנחת ולדבריו היא התחילה לקלל אותי ואת הדיינים ואמרה שהיא תיתן לי חמש מאות ₪ כל חודש לתרופות שיהיה לי סרטן ושאני לא אקום בבקר. הבת היתה שם ושמעה. (שורות 11-12 שם).

המשיבה הגיבה 'הוא הכפיש אותי כשיצאנו מהדיון וכל הגובה הזה שלו הוא רפש' (שורות 15-16 שם). המשיבה הודתה כי אכן המבקש פנה אליה וכדבריה 'הוא ביקש ממני לדבר איתי בשקט ובנועם. אמרתי לו אני לא רוצה לדבר איתך, לא לשמוע אותך, ולא להקשיב לך, הכל תגיד ברבנות כל מה שיש לך ואני לא אתן לך גט' (שורות 27-29 שם).

בית הדין ניסה לדבר על לב המשיבה רבות ובפרט לאור טענותיה הקשות על המבקש, אך ללא הצלחה ומשכך נדרש בית הדין לפסק הדין שלפנינו.

דיון והכרעה:

כאמור הצדדים גרים בנפרד כשמונה שנים, וכיום המפגשים ביניהם אינם אלא במסדרונות בית הדין. המשיבה הודתה כי לא יצרה כל קשר עם המבקש למרות דבריה על 'שלום בית' ואף כאשר המבקש פנה אליה ובקש לשוחח בשקט ובנועם כדבריה, דחתה אותו לחלוטין.

בהתאם לכל האמור בית הדין התרשם בפסק הדין מיום י"ח תמוז תשע"ז (12.7.17) כי תביעת 'שלום בית' של המשיבה אינה כנה ונראה כי שניהם מואסים זה בזה אלא שמחמת גודל השנאה ויצר הנקמנות המשיבה אינה מוכנה לקבל את גיטה בבחינת 'אחזתיו ולא ארפנו' ובמקום 'עזה כמוות אהבה' נראה כי 'עזה כמוות הנקמה' וכפי שצוין בפסק הדין לגירושין.

טענת מאיס עלי

טענות הצדדים איש כלפי רעהו ובפרט ההתלהמות הרבה שבהצגת טענותיהם בבית הדין מלמדות כי הצדדים מאסו זה בזה. וכתב רבנו הרשב"א בתשובה (במיוחסות לרמב"ן סימן קל"ח) האומרת מאיס עלי, אינה צריכה לתת טעם ואמתלא לדבריה, מפני מה הוא מאוס בעיניה. לפי שכשם שהדעות במאכל, כך הדעות באנשים ונשים. וזו שאומרת שהוא מאוס בעיניה, ואינה רוצה בו ובכתובתו, שומעין לה, עיין שם.

והרשב"א שנה ופיר'ש כן גם בחלק א' (סימן תקע"ג) וכן מבואר גם בתוספות רי"ד (כתובות סד). שכתב פעמים אישה מואסת בבעל ואף על פי שאין שום מום ניכר בו, וזה דומה לאדם שאינו יכול לאכול מאכל הנתעב לו עיין שם.

ומבואר בדבריהם שהטענת מאיס עלי אינה צריכה לתת טעם לדבריה (וזה שלא כדברי הרב המגיד (פרק י"ד מהלכות אישות הלכה ח') והביאו הבית יוסף (סימן ע"ז) ואכמ"ל). וכבר העלנו בארוכה בס"ד בפסק דין אחר שיש לחייב את הבעל לגרש את אשתו הטוענת מאיס עלי באמתלא מבוררת (תיק 1068557/5 עש"ב). ודון מינה דקל וחומר במקום שהבעל הוא הטוען מאיסה עלי שאינו צריך לתת אמתלא לדבריו, ובפרט כאשר נתן אמתלא לטענתו.

וכתב בשו"ת היכל יצחק (אבן העזר א' סימן ב') דמאיס עלי הוא לא רק ענין של שנאה, אלא בחילה נפשית להיבעל לגוף זה, והוא סוד מסודות הנפש, ובזמננו חכמי הרופאים גילו מחלה הידועה בשם מחלת המגע והיינו שמסיבה שאי אפשר להתחקות על טיבה, בן אדם נפשו סולדת מלנגוע בכך אדם ידוע או בחפץ ידוע וזה יש לו מקום באישה נשואה לבעלה, עיין שם. (והובא גם בפסקי דין רבניים חלק י"א עמוד 204 ועוד).

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ובמשי"ם חפשי בספרי רבותינו מצאתי באוצר הפוסקים (סימן א' סקע"ג אות ט"ז) שכתבו בשם הרב באר משה (קונטרס בנין ירושלים אות י') שכאשר הבעל טוען שאשתו מאוסה עליו וברור הדבר שאי אפשר לו לגור עמה, יש להתיר לו לגרשה אף בעל כורחה דבכהאי גוונא לא גזר רבנו גרשון שיהיה מעוגן כל ימיו. וכן כתב גם בפרדס רימונים (דף קי"ד) בשם הרב בני אהובה (פרק י"ד מהלכות אישות הלכה ט"ו).

והביא ראיה לדבר מדברי הרמ"א (יורה דעה סימן רכ"ח סעיף כ') שכתב, האומרת מאיס עלי חייב להוציא, עיין שם. וכתב הגר"א (סקנ"ג) שכן הוא דעת הרמב"ם, וכן מבואר בש"ך (סקנ"ו) עיין שם.

ומעתה יש לומר דאף שרבים לוחמים בדין זה, וסברי מרנן שאין כופין את הבעל לגרש את אשתו בטענת מאיס עלי, היינו דווקא כאשר האישה היא הטוענת מאיס עלי דבזה אין לכוף את הבעל לגרשה דהוה ספיקא דאורייתא וחשש גט מעושה שלא כדין הוא. אבל כאשר הבעל הוא הטוען שהאישה מאוסה עליו וחפץ לגרש את אשתו בטענה זו, מאחר דמדינא יכול לגרשה גם בעל כורחה כמבואר בסימן קי"ט (סעיף ו') אף שרבנו גרשון החמיר שלא לגרש אישה שלא מדעתה, לענין זה יודו גם החולקים על הרמב"ם שיכול לגרשה בעל כורחה בטענה זו עיין שם.

וכן מבואר בדברי המהרש"ם (חלק ג' סימן צ"ג) שכתב בזה הלשון:

והרי שיטת הרמב"ם דבטענת מאיס עלי כופין לגרש ואני מצאתי באור זרוע הגדול (ח"א בשו"ת שבסופו סימן תשנ"ד) תשובת הרב ישעיה להאור זרוע שפסק כהרמב"ם ובתשובת מהר"ח אור זרוע (סימן קנ"ה) מבואר שכן פסק מהר"ם כמה פעמים ועשה מעשה בטענת מאיס באמתלא [...] ועל כל פנים חזינן דהרמב"ם לאו יחידאה הוא, אלא דהרא"ש כתב מי יכניס את עצמו לפלוגתא דרבנותא לעשות גט מעושה שלא כדין והובא גם בטור אבן העזר (סימן ע"ז) מכל מקום לענין חרם דרבנו גרשון דלשיטת כמה פוסקים הוא רק דרבנן פשיטא דיש לצרף שיטת הרמב"ם ושאר פוסקים דלא גרע כח האיש מכח האישה כמו שכתב בתשובת הרא"ש (כלל מב) ואם כן בטוען מאיסה עלי מהראוי להתיר לגרש בעל כורחה ועל כל פנים בדאיכא אמתלא מבוררת.

וכיוצא בזה מבואר גם בשו"ת דברי חיים (אבן העזר ח"א סימן מ"ח) דטענת מאוסה עלי סברא טובה היא ויכול להוציאה בעל כרחה עיין שם. וכן הסכים בשו"ת תירוש ויצהר (סימן ע"ו) מפי ספרים ומפי סופרים רבים עיין שם. וכן כתבו גם בפסקי דין רבניים (חלק ט' עמוד 216) בכיוצא בזה, כי עשרות פוסקים סוברים דבטענת מאוסה עלי באמתלא מבוררת יכול לגרשה בעל כורחה, וכפי שהובאו דבריהם גם באוצר הפוסקים (אבן העזר סימן א' סעיף י' סקט"ז) עיין שם.

וכן יש ללמוד גם מפסק דין בית הדין הגדול (פסקי דין רבניים חלק ז' עמוד 111 בהרכב הדיינים הגאונים הרב יצחק נסים הרב יוסף שלום אלישיב והרב בצלאל זולטי זצ"ל) פסק דין התואם להפליא לנדרון דידן וכדלקמן:

במקרה דנן לא נשאר לאישה שום יחס חיובי כלפי בעלה ולא קיים עוד אצלה כל קשר נפשי אליו ואינה מעוניינת בבעלה בתור שכזה כלל. ואם כך הרי ההסבר היחידי שיש לתת לסירובה של האישה להגיע לידי הסדר סופי של פירוד הוא לכאורה רק נקמנות גרידא בחינת תמות נפשי עם פלשתים ותו לא.

אם כי ייתכן שזה נובע מהצטברות של מרירות שהיא נוקטת בלבה כלפי בעלה אך מסיבה זו או מסיבה אחרת דבר זה לא משנה עצם העובדה שהיא בבחינת לא בעינא ליה משום שהוא שנאוי עליה ובכל זאת אינה רוצה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

להיפרד ממנו אחזתיו ולא ארפנו, וניחא לה שהמצב הבלתי נורמלי יימשך לעולמים, וירעו שניהם עד שיסתאבו.

ויש לדון אם תקנת רבינו גרשון לא לגרש בניגוד לרצון האישה כוללת גם מקרה כעין זה שאינה רוצה להתגרש לא מתוך כוונה שהיא מצפה לשובו או מטעם שאינה יכולה להיפרד מבעל נעוריה, אלא מפני שרצונה להחזיק בו כבבני ערוכה. מסתברא שלא על כגון זה תיקן רבנו גרשון מאור הגולה. עכת"ד.

ובאוצר הפוסקים (שם) ציינו שכיוצא בזה מבואר גם בשו"ת חבצלת השרון (סימן ו') ובשמך המשחה (סימן קנ"א). וכן מבואר בדברי הגר"ח פלאגי בספרו חיים ושלום (אבן העזר סימן א') שכתב, דבטענת מאוסה כופין אותה להתגרש בעל כורחה אף לאחר תקנת רבנו גרשון, דלא גרע מאישה הטוענת מאיס עלי לדעת הרמב"ם, ולא יהיה כח האישה אחר תקנת רבנו גרשון יפה מכח האיש שכופין אותו לגרש, וספיקא מיהא איכא אי גזר רבנו גרשון בכהאי גוונא, ואפילו אי נימא שרבנו גרשון גזר גם בזה, מכל מקום לדעת רבים איסור חרם דרבנו גרשון בזמן הזה הוא רק דרבנן מצד המנהג, וספק במנהג דרבנן לקולא עיין שם.

הן אמת שהרב אבן יקרה (חלק ג' סימן כ"ד) פקפק בזה, שהרי אי נימא דכל הטוען מאוסה בטענה מבוררת יוכל לגרשה בעל כורחה מה הועיל רבנו גרשון בתקנתו שלא יגרשנה בעל כורחה, והרי לעולם יוכל לטעון שמאוסה לו ולגרשה, אלא על כורחך דטענת מאוסה מהני רק שלא יחשב כמורד, ולא מהני שיוכל לגרשה בעל כורחה.

אמנם בחבצלת השרון (שם) כתב, דשפיר מהני תקנת רבנו גרשון שאם הבעל יאמר שהאישה מאוסה עליו, והדבר שקר הוא, דבזה חל עליו חרם דרבנו גרשון, ואיסורא ודאי לא יעשה הבעל לטעון מאוסה עלי בחינם עיין שם.

ואפשר, דאף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר, שהרי מבואר בשולחן ערוך (סימן קי"ט סעיף ו') יכול לגרשה בלא דעתה, והוסיף הרמ"א ואפילו אין לו לשלם לה הכתובה ונדונייתה אינה יכולה לעכב משום זה הגירושין, אלא תתגרש ותתבע אותו מה שחייב לה עיין שם.

וכתב הרב השואל בחיים ושלום (שם) שברור הדבר שאינה יכולה לעכב את גיטה עד שישלם לה כתובתה, שהרי אם דל הוא ואין ידו משגת בוודאי אנוס הוא, ואנוס רחמנא פטריה, ואם לא תתרצה לקבל את גיטה איך יקיים מצות קונו ולא יחטא בהרהורי עברה, וכי משום עניותא יהיה מעוגן כל הימים, ישב בדד וידום, ללא תורה, ללא חומה, ללא טובה, בוודאי אין הדעת סובלו כי דיה לצרת עניותא בשעתה.

וסיים שם, הגם דאיכא למיחש שכל אדם יטען שאין בידו לפרוע את הכתובה, ונמצא תקנת הכתובה בטלה, שהרי אמרינן בכתובות (לט:): טעמא מאי תקינו רבנן כתובה? כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, ומעתה בטלה התקנה ותהיה קלה בעיניו להוציאה בידוע שאין מתן הכתובה מעכב את הגירושין, מכל מקום לא חיישינן להכי דודאי לא נחשדו ישראל לבטל תקנת הכתובה בטענה זו עיין שם.

ודון מינה ואוקי באתרין. דהכא נמי לא חיישינן שיטען הבעל טענת שקר שהאישה מאוסה עליו כדי לגרשה בעל כורחה, שהרי אם הבעל יטען טענת מאוסה עלי והדבר שקר הוא, מיד חל עליו חרם דרבנו גרשון, ואיסורא ודאי לא יעשה הבעל לטעון מאוסה עלי בחינם, ובפרט בנדון זה שיש רגלים לדבר לטענת הבעל כי אשתו מאוסה עליו.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אמור מעתה כי מאחר ובית הדין התרשם שהצדדים לא ישובו עוד לחיים משותפים, לפיכך יש לסמוך על הפוסקים דבטענת מאיסה עלי יכול להוציאה אף בעל כורחה וכמבואר בפסקי דין רבניים (חלק ט' עמוד 216), וכפי שהובאו דבריהם גם באוצר הפוסקים (אבן העזר סימן א' סעיף י' סקט"ז) וראה עוד פסקי דין רבניים (חלק ט' עמוד 150) שחייבו את האישה לקבל גט בטענה זו.

היתר נישואין במאה רבנים

אכן למרות כל האמור ולמרות פסק הדין לגירושין שניתן ביום י"ח בתמוז תשע"ז (12.7.17) (המשיבה מתבצרת בעמדתה ואינה מוכנה כלל להתגרש).

והנה כתב הרמ"א (סימן א' סעיף י') במקום שהוא מן הדין לגרשה ואינה רוצה ליקח גט ממנו, יש להקל להתיר לו לישא אחרת עיין שם. ובבאר היטב (סקכ"ב) כתב בשם הכלבו דאין להתיר חרם דרבנו גרשון אלא על פי מאה אנשים ושכן כתב הב"ח, דקבלה מגדולי עולם שיציעו העניין לפני הגדולים שבאותו הדור ויסכימו בהיתר מאה רבנים עיין שם.

ומכל מקום בנדון דידן שהמבקש מבני ספרד, בלאו הכי אין צריך לחתימת מאה רבנים מאחר ותקנת רבנו גרשון לא התפשטה בין הספרדים. וכבר האריך בדבר זה מרן הראש"ל זצ"ל בשו"ת יביע אומר (חלק ה' אבן העזר סימן א') והביא שם תשובת הבית יוסף (הלכות כתובות סימן י"ד) שהספרדים מעולם לא קבלו עליהם תקנת רבנו גרשון וכן מבואר ברדב"ז (חלק א' סימן שע"ד) שבמקומותינו לא נתפשטה תקנת רבנו גרשון כלל.

ובכנסת הגדולה (אבן העזר סימן א' הגב"י אות נ"ג) הוסיף, שכן כתב מהריב"ל, והוכיח כן ממה שנהגו להשביע החתן שלא ישא אחרת עליה בחייה, ומשמע שאין לנו חומר החרם דרבנו גרשון ע"ש. וכן כתב המהרשד"ם (יורה דעה סימן ק"מ) שחרם רבנו גרשון לא נתפשט אלא בין האשכנזים. וציין שם לדברי המהר"ש פרימו בשו"ת כרם שלמה (אבן העזר סימן ט"ו) שאפילו אם תמצא לומר שהדבר מסופק בידינו אם נתפשט החרם דרבנו גרשון בין הספרדים או לא, יש לנו ספק ספיקא להקל, שמא לא גזר רבנו גרשון אלא עד סוף האלף החמישי, ואם תמצא לומר שגזר עולמית, ספק אם מעיקרא נתפשטה גזירתו בין הספרדים. והוא ספק ספיקא המתהפך. עכת"ד. (ועיין שם באורך ובמה שכתב עוד בחלק ז' סימן ב' וסימן ג' וסימן ה' ובחלק ח' סימן ב' וחלק י' סימן א' ובחלק י"א סימן ב') עיין שם. וכן מנהג בתי הדין אשר שמענו ונדעם דבכהאי גוונא אין צריך לחתימת מאה רבנים. וראה עוד מה שכתבתי בזה בס"ד בבית הדין באשדוד (פסק דין מיום כ"ח אב תשע"א 28.8.11 תיק 34248/8) עיין שם.

נשבע שלא ישא אחרת

ואף אם בכתובה נשבע המבקש שלא ישא אחרת על אשתו, כבר כתב בשו"ת יביע אומר (חלק ה' אבן העזר סוף סימן י"ג) בשם הרב עבודת השם (אבן העזר סימן י"ח דף קכ"ו ע"א) שאין לחוש למה שנוהגים להשביע החתן על ידי תקיעת כף ועל דעת המקום בלי שם וכינוי, כיון שלדעת רבנו תם והרא"ש (ריש נדרים) לא היא שבועה כלל כשהושבע כן מפי אחרים, עיין שם.

והניף ידו שנית (חלק ז' סימן ב') ככל האמור, ושכן הסכימו גם בשו"ת עדות ביעקב (סימן ל') וכן מבואר בחקרי לב (יורה דעה חלק ג' סימן פ"ז) שרבו הסוברים שמושבע מפי אחרים בלי שם וכינוי אין בו איסור לאו. וסיים שכן דעת הגר"ח פלאגי בשו"ת חיים ושלום (סימן ו' דף י"ח והלאה) שהאריך בטעמים להקל בשבועה זו שהיא בתקיעת כף. ועוד יש להקל מטעם אחר

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שהתקיעת כף לא נעשית מיד החתן לכלה, אלא לחזן הכנסת, ומבואר בשו"ת מהרי"ו (סימן קל"ז) שלא החמירו בשבועה של תקיעת כף בכהאי גוונא עיין שם.

ועוד בה שלישיה בדברות קדשו (חלק ח' סימן ב') דאף למנהג העדות שנשבעים בחופה אין שבועה זו אלא מדרבנן כיון שהיא בלי שם ובלי כינוי וכמו שהעלו האחרונים ואדעתא דהכי לא נשבע [...] כי נוסח הכתובה 'שלא ישא עליה כי אם ברשות בית דין' ודי במתן רשות בית הדין להתיר לו לישא אחרת עליה וכמו שכתב בכנסת הגדולה (סימן א' הגהות בית יוסף אות ס"ו) ואין צריך התרה כלל [...] ומכל מקום נהגנו לרווחא דמילתא להתיר לו השבועה. (וכיוצא בזה כתב גם בחלק י' סוף סימן א').

השלשת הכתובה

והנה כתב הבית שמואל (סימן א' סקכ"ג) בשם הב"ח שקבלה היא מגדולי העולם שיציעו העניין לפני הגדולים שבאותו הדור ויסכימו בהיתר מאה רבנים, וגם ישליש סך הכתובה ונדוניה ותוספת כתובה ביד הבית דין ואחר כך יישא אחרת.

אמנם בשו"ת נודע ביהודה (מהדורא תניינא אבן העזר סימן ק"ב) כתב לחלק דהני מילי רק בשוטה, דאנוסה היא שאינה יכולה לקבל גיטה ולכך יש להשליש לה את כתובתה אבל במקום שמהדין הוא לגרשה כגון ששהתה עשר שנים ולא ילדה ומסרבת להתגרש שלא כדין אין הבעל חייב לתת לה את כתובתה אלא אם כן תסכים להתגרש אבל כל זמן שמסרבת מלקבל גט אין לה עליו שום תביעה מחמת הכתובה והרי לא הגיע זמן פירעון של הכתובה.

והביא ראיה לדבר מתשובת הריב"ש (סימן צ"א הובא בבית יוסף סימן א') דמיירי במקום שנהגו לישא שתי נשים וחפץ לישא אישה נוספת דאפילו כשלא מצי למיקם בסיפוקיהו אין הראשונה יכולה לומר תן לי את כתובתי, ורק אם תקבל גיטה תוכל אחר כך לתבוע את כתובתה אבל כשאינה חפצה להתגרש אינה נוטלת כתובתה ע"ש. וקל וחומר כששהה עשר שנים ולא ילדה שאנוס הוא לגרשה דאינה יכולה לתבוע את כתובתה אלא אם כן תקבל את גיטה אבל המסרבת להתגרש שלא כדין אינה יכולה לתבוע כתובתה עכ"ד.

ולפי דרכנו למדנו שדברי הרמ"א (סימן א' סעיף י') שכתב, ובמקום שאין הראשונה בת גירושין כגון שנשתטת, או שהוא מן הדין לגרשה ואינה רוצה ליקח גט ממנו יש להקל להתיר לו לישא אחרת – לאו בחדא מחתא נינהו. ודווקא בשוטה בעינן שישליש תחילה את כתובתה ורק אחר כך מתירין לו לישא אחרת, אבל במקום שמהדין יכול לגרשה והיא מסרבת לקבל את גיטה, אינו צריך להשליש את כתובתה אף במקום שאפשר כי מגיעה לה כתובתה.

וגדולה מזו כתב בשו"ת רבי עקיבא איגר (מהדורא תניינא סימן מ"ד) דאף בשוטה דבעינן שישליש את כתובתה היינו כשאפשר ובידו הדבר אבל כשאי אפשר לו להשליש את כתובתה, אם לא נתן לא עיכב, ודי לנו בהכרעת הרשב"א דרבנו גרשון לא תיקן בענין כזה, וכן פסק הרמ"א (סימן א' סעיף י') ומדברי הרשב"א וסתימת דברי הרמ"א משמע דהותרה לגמרי דאין בזה כלל חרם דרבנו גרשון.

וסיים שם, דאף שכתב הצמח צדק (סימן ס"ז) שלא להתיר לו לישא אישה על אשתו שנשתטת אם אינו משליש דמי כתובתה, שכך היתה תקנת רבנו גרשון, לא ידעתי מניין לנו להמציא חומרות כאלו גם כשאין לו לשלם עכ"ד.

ועל כל פנים במקום שהוא מן הדין לגרשה ואינה חפצה להתגרש דומיא דנדון דידן, מגרעות נתן, ואין לחייב את הבעל להשליש את כתובתה אלא אם כן תרצה להתגרש.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

השלשת הגט

וכתב עוד הב"ח (סימן קי"ט) באותן מקומות שפשט חרם דרבינו גרשום שלא לגרש אשתו בעל כרחו [...] אם כן בנשתטית נמי חייב בכל חיובי ממון [...] אכן קיבלתי על שם הרב מהר"ר שכנא ז"ל שהתיר לישא אחרת הלכה למעשה דבמקום מצות פריה ורביה לא תיקן רבינו גרשום כל עיקר. גם חכמי ורנבורט נמנו להתיר והסכימו עמהם כל חכמי אשכנז ורוסיה והיינו דוקא לייחד לה כתובה וליתן גט ליד אחד להיות שליח להולכה שיהיה בידו הגט והכתובה עד שתשתפה, עיין שם.

הן אמת כי האחרונים פקפקו בהשלשת גט זו מכמה טעמי ובפרט בשוטה כמבואר בשו"ת שואל ומשיב תליתאה (חלק ג' סימן ק"ו) משום דכל מילתא דלא מצי עביד לא מצי לשוויי שליח עיין שם. ובכל זאת לא התירו למבקש להינשא ללא השלשת גט לאשתו, ואף שלמעשה כשתבוא להינשא צריכים לכתוב לה גט אחר, וכמבואר בנודע ביהודה (מהדו"ק סימן ג') שכתב:

לא תקענו עצמנו כעת בדבר הלכה זו להתיר לאשתו שתינשא לשוק על ידי גט זה שמוסר עתה הבעל ביד השליח בעת שטוטה, מטעם שכתב המגיה למשנה למלך דכל מילתא דלא מצי עביד השתא לא מצי לשוויי שליח. וכדאיתא במסכת נזיר (יב.) ואף שבתשובה הארכתי בזה, מכל מקום וכי מפני שאנו מדמין נעשה מעשה להתיר אשת איש במקום שיש ריעותא כזו.

וגם לא רצינו לבטל מנהג ראשונים שנהגו שלא להתיר חרם רבינו גרשון עד שימסור הבעל גט ביד שליח להולכה. כי אולי רבנו גרשון בעת שיסד חרם זה ונתן רשות להתיר במקום מצוה, התנה כך שלא יתירו רק בהשלשת גט, לכך נתפשט המנהג כן ואם כן אי אפשר להתיר החרם כי אם באופן זה.

וכן הסכים גם באגרות משה (חלק ד' סימן ג') שכתב:

כבר מפורסם דעתי שהיתר דמאה רבנים אף במורדת הוא דווקא בהשלשת גט כשר [...] וכשלא נעשה כן אין ההיתר של הבית דין שהתירו כלום אף אם יחתמו על זה אלף רבנים ויותר, ויש על הבעל איסור וחרם דרבנו גרשון מלישא אישה אחרת אם לא יגרשנה קודם בגט כשר. ואני חתמתי רק שיתירו לבעל כדין שהוא אחר שישליש גט כשר שתוכל לקבלו בכל עת שתרצה [...] שלא שייך שום היתר בלא השלשת גט כשר שתוכל לקבלו בלא שום עיכובים.

וגדולה מזו כתב בשו"ת מור ואהלות (סימן קפ"ג סוף אות ד') שעלה ונסתפק שמא אין לאסוף את חתימות הרבנים רק אחר שישליש גט וכתובה ולא קודם לכן, עיין שם.

אולם הנצי"ב בשו"ת משיב דבר (חלק ד' סימן א') אזיל כל בתר איפכא וזה לשונו:

הן עיקר תקנת רבינו גרשון והגאונים שעמו [...] לא נזכר השלשת גט כלל, רק שתהא הכתובה צרורה ומונחת ביד נאמן במעות או במשכונות, ורק הב"ח (סימן קי"ט) הביא בשם [...] שייחד לה גט [...] אבל כד דייקנין אינו אלא המצאת גאוני בתראי הוא.

מעתה יש להתבונן למאי הוסיפו על תקנת הראשונים ומכל שכן אי נימא דלא מהני הגט שתגרש בו כשתשתפה, אם כן אטרוחי בית דין בכדי הוא. ונראה דכמו דיש לפרש טעם הכתובה [...] משום שחשו לתקנת האישה כשתשתפה אולי יסרב אז הבעל מלגרשה משום פירעון הכתובה, משום הכי תקנו שתהא הכתובה צרורה ותהא קלה בעיניו להוציאה [...] חשו עוד אולי יעכב הגט משום ירושתה שיהא מקווה לירשנה כל זמן שלא נתגרשה, משום

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הכי תקנו עוד שישליש גט עבורה, ולפי דעת רשב"ם (בבא בתרא קמו) כיון שנתן עיניו לגרשה שוב אינו יורשה, משום הכי תקנו להשליש גט ושוב לא יירשנה.

ואף על גב דלא קיימא לן כרשב"ם כמבואר באבן העזר (סימן צ') מכל מקום היכא דהירושה בחזקת היורשים מועיל להחזיק בזה אפילו נימא דלא מהני לענין כשתשפחה שתגרש בו, והראשונים דסבירא להו כרי"ף והרמב"ם דלעולם הוא יורשה עד שתתגרש משום הכי לא תקנו להשליש גט, או לא חשו כל כך שמא יסרב מלגרשה כשתשפחה משום ירושה, עיין שם.

וכיוצא בזה כתב גם בשו"ת תועפות ראם למהר"ש טויבש (סימן ב) וזה לשונו:

מה שהצריכו השלשת גט לא נודע טעמם [...] ומה שכתב דחששו דלמא לא נשתתית ודבר תורה מגורשת, אין בזה שורש, דמה בכך, שהרי השליח אינו נותן לה ואי אפשר שיועיל מדין זכיה, דחוב הוא לה וגם אין זכיה לשוטה [...] ומילתא דלא מצי עביד לא מצי משוי שליח [...] ועדיין יש לדון דהוי כתיבה שלא לשמה כמו שכתב הרמב"ם כשאשאנה אגרשנה ועוד יש כמה דברים [...] עיין שם.

ובאוצר הפוסקים (סימן א' סקע"ב אות ל') האריכו בזה וכתבו עוד טעמים להשלשת הגט ושיש חולקים שאין צריך כלל להשליש גט ואכמ"ל.

ומרן הראש"ל זצ"ל בשו"ת יביע אומר (חלק י' סימן א') כתב בשם השדי חמד (מערכת אישות סימן ב' אות ז' (כצ"ל וט"ס שם)) שאף שרבני האשכנזים נוהגים להחמיר בהשלשת הגט, אך לפי הנראה לא פשט מנהג זה בין רבני הספרדים, וסיים שם בנדון דידיה דאחר שנתחייב הבעל בקניין גמור ושלם לבוא ולעמוד בדין כל זמן שיידרש לכך עשינו לו התרה על שבועתו, והתרנו לו לישא אישה כדת משה וישראל עיין שם.

וכן עשו מעשה בפסקי דין רבניים (הרכב הדיינים י.מ. בן – מנחם ע. הדאיה ב. זולטי חלק ב' עמוד 369) שהתירו למבקש לישא אישה נוספת ללא השלשת גט וזה לשונם:

במקרה דנן שהצדדים הם מהעדה הספרדית שלא חל עליהם חרם רבנו גרשום שלא לשאת שתי נשים, אלא שאסור לשאת אישה שניה מחמת השבועה שנשבע לה וכאן שבנשתתית מתירין לו השבועה אם כן לאחר שתשפחה יהא מותר לו לשהות עם שתיהן [...] ומכאן תשובה לטענת בא כוח המערער למה לא חויב המשיב להשליש גט וכתובה, שהרי הטעם הוא כמו שכתב החלקת מחוקק משום חומרא דתקנת רבינו גרשון באיסור שתי נשים צריך לייחד לה גט על ידי שליח ועל כן צריך שגם הכתובה תהיה מוכנה. ובמקרה דנן שאין עליהם איסור של שתי נשים אין מן הצורך לייחד לה גט ולהשליש את הכתובה. עיין שם.

וכן פסק בשו"ת דברות אליהו (חלק ד' סימן כ"ח, פסק דין בהרכב הדיינים הרב מ. דהאן הרב א. אלמליח והרב א. אברג'יל) שלבני ספרד שלא חל עליהם חרם דרבנו גרשון לשאת שתי נשים והאיסור רק מחמת השבועה, בנשתתית מתירין לו השבועה ואם תשפחה יהיה מותר לו לשהות עם שתיהן ולכן אין צורך לייחד לה גט ולא השלשת כתובה עיין שם.

גם בשו"ת משפטיך ליעקב (חלק ד' סימן לו/5) כתב, שלבני עדות המזרח אין צורך בהיתר מאה רבנים ואין צורך בהשלשת גט ובפרט שגם מגדולי הפוסקים האשכנזים סוברים שאין צורך להשליש גט שלא תינשא על פיו כשתרפא וסיים שם דנראה שכל שאינו צריך לייחד לה גט גם אינו צריך לייחד לה כתובה דהכל תקנה אחת היא עיין שם. ועיין עוד בשו"ת אבן יקרה (חלק ב' סימן ח"י).

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

וכן עשו מעשה בבית הדין בנתניה (תיק 863742/2 ותיק 1027061/1) והתירו למבקש מעדות המזרח לישא אחרת אף ללא השלשת גט. ואף שהגאון בן ציון עוזיאל זצ"ל בשו"ת משפטי עוזיאל (קמא אבן העזר סימן ס"ו – ונדפס גם בחוברת הפוסק חשוון תש"ח סימן תתרי"ב) העלה שאין להתיר למבקש לישא אחרת רק אחר שישליש גט לאשתו, אך התם מיירי אודות היתר נישואין למבקש מבני אשכנז (א. הכהן רפפורט) דאף שגם בזה יש מפקפקים אך על כל פנים כך מנהגם, ואין ללמוד מזה כלל לדידן.

וגדולה מזו מצאתי בס"ד לגאון רבי יחזקאל פנט בשו"ת מראה יחזקאל (סימן פ"ז) שצידד דאף לבני אשכנז דווקא בשוטה יש להשליש גט ולא במסרכת להתגרש וזה לשונו:

ואני תמה דלענין מה יתן ומה יוסיף השלשת גט הזה, דהא ודאי לענין ההיתר דחרם דרבנו גרשום מאור הגולה לא מהני זה דכל כמה דלא מטי גיטא לידה לא מגרשה [...] ועומדת וצווחת שאין רצונה לקבל גט וכל כמה דלא מטיא גיטא לידה יש לו שתי נשים ויצטרך להתיר לו מאה רבנים [...] ואם רצונו בהשלשת גט זה הוא לטובת האישה שיהיה לה גט מוכן כמו בנשתטית, מה לנו לחוש לתקנתה דדווקא בנשתטית תקנו זה כדי שלא תצטרך להתבזות בדינא ודיינא להשיג גט ממנו מה שאין כן במסרכת על פי בית דין מה לנו לחוש לזכותה.

וראה עוד בשו"ת המהרש"ם (חלק ט' סימן צ"ז) שצידד להסכים עמו כשברור שהיא מורדת עיין שם. ועל כל פנים הבו דלא להוסיף עלה (שבועות מח): בנדון דידן כאשר המבקש הוא מבני ספרד שלא נהגו בזה כלל וכמו שכתב מרן הראשון לציון זצ"ל בשם השדי חמד שלא פשט מנהג זה בין הספרדים ולפי האמור מבואר מילתא בטעמא שאכן למנהג הספרדים אחר שמתירים לו את השבועה רשאי הוא לשהות עם שתי נשים ולכך אינו צריך להשליש את הגט דשתיהן בהיתר אצלו וכמבואר בזה עליונים למעלה.

לאור כל האמור מחליט בית הדין כדלקמן:

א. בית הדין מתיר עקרונית למבקש לשאת אישה נוספת על אשתו.

ב. היתר זה כפוף לאישורו של כבוד מרן הראשון לציון נשיא בית הדין הגדול שליט"א וכפי שנקבע בתקנות הדיון (תקנה קעד. (1) (3)).

ג. מאחר והמבקש מבני ספרד, אין פסק הדין מצריך חתימת מאה רבנים או השלשת הגט וסגי בהתחייבות המבקש בקנין להופיע בבית הדין.

ד. לאחר קבלת אישור כבוד הנשיא שליט"א יופיע המשיב בבית הדין על מנת להתיר את השבועה ולקבל בקנין התחייבות להופיע בית הדין וכעצת מרן זצ"ל.

ה. בכל עת בו תרצה המשיבה להתגרש תוכל גם לתבוע את כתובתה ובית הדין ידון בדבר אחר קבלת הגט.

ו. בית הדין חוזר וקורא למשיבה לסיים פרק זה בהקדם ולהתגרש בהסכמה מבלי להזקק להיתר הנישואין.

הרב אברהם מאיר שלוש – ראב"ד הרב שמואל אברהם חזן הרב רפאל זאב גלב